

ПОВРАТАК ОЛАФА БРОКА НА ЈУГ СРБИЈЕ

Јутрење с Галисом

Јутрење у наслову је освит сећања дугог четири деценије на далеко давнију спону југа Србије са севером Европе. Молитва је услышена.

Јутрење је призвано из српске класичне лектире *Први пут с оцем на јутрење*, коју је превео на норвешки по свом избору Арне Галис. Професору је посвећена апотеоза ове ретроспективе, до које је хронологија најпоузданија пречица. Норвешки млађани слависта Олаф Брок (32), као стипендиста бечке Царске академије на препоруку хрватског професора Вагрослава Јагића, боравио је у Србији на југоистоку 1889. Слухиста до перфекције је ослушкивао дијалекте који су тешко докучиви и доморицима, о чему сведочи и шала прошарана збиљом. Како опште Врањанац и Пироћанац, да ли преко преводиоца?

Норвежанин се дружио са свим сталежима, од сеоских домова у којима је сакупуљао дијалетски материјал до "веселог краљевског летњиковца у Нишу", како је доживео здање на обали Нишаве звано двором у жаргону поданика. Норвешког слависту је у Нишу примио краљ Александар, понудио му је пратиоца зарад личне безбедности док крстари српским забитима. Брок је пронео добар глас о српском краљу, посветио му је и некролог у *Афтенпостену* 1903.

Брок је свој истраживачки подухват крунисао монографијом *Die Dialekte des Südlichsten Serbiens*. Као испомоћ у у потрази за оригиналом, следи допуна цитата са насловне стране: Kaiserliche Akademie der Wissenschaften, Wien, Alfred Hölder, K. U. K. Hof- und Universitätsbuchhändler, 1903.

Недељко Богдановић о првој студији односних дијалеката (Брок 1903, Белић 1905): „Брок је имао пех да га прати управо Белић, чија ће шира и утемељенија расправа *Дијалекти источне и јужне Србије*, убрзо одузети актуелност Броковој студији *Дијалекти најјужније Србије*, на шта је утицала и чињеница да је његово дело објављено на немачком језику, изван Србије, на страни с којом ће Србија убрзо и тешко ратовати“.

Стогодишњица прве монографије о говорима на овом подручју обележена је у Нишу, који је помесно и најпозванији да, пркосећи некултури заборава, негује културу сећања на пионирски подухват у језичком сегменту своје историје. Сакупимо трагове у календару, с именима, јер године нису јубилеј. Јубилеј су људи који су прионули.

¹ dimit.com@gmail.com

Саопштења на симпозијуму поводом столећа *Дијалеката*, одржаном у свечаној сали нишког универзитета 14. новембра 2003, поднели су Слободан Реметић, Недељко Богдановић, Јордана Марковић, и гости са универзитета у Трумсу и Ослу: Ерик Егеберг и Свејн Менесланд који је покљонио Филозофском факултету примерак оригиналног издања монографије. Значај догађаја нагласили су и ректор Универзитета Зоран Миленковић и декан Филозофског факултета Драган Жунић, а међу братијом слависта и један новинар, Саша Димитријевић, који је говорио о путописима Олафа Брока из Србије, објављиваним у *Афтенпостену* 1899.

Претходио је сусрет са Ингвилд Брок, унуком професора Јармала Брока, рођеног брата Олафа Брока, коју сам први пут срео у Трумсу, на Норвешком арктичком универзитету, на којем је била директор истраживања и, у том својству, домаћица страним новинарима приликом нашег студијског боравка. Колеге су биле изненађене до неверице, била је то за њих *breaking news*: *Афтенпостен* је имао дописника из Србије 1899.

115. годишњица путописа Олафа Брока, објављиваних ударно, на првим страницама *Афтенпостена* 1899, обележена је такође на Универзитету у Нишу, 23. октобра 2014, уз сарадњу и Нишког културног центра. У делу програма *Гости из прошлости и садашњости*, који је имао сценски прелом, учествовали су и Олаф Брок (А. Михајловић) и Александар Белић (В. Петковић). Говорили су норвешки амбасадор у Србији Нилс Рагнар Камсвог, проф. др Недељко Богдановић, проф. др Јордана Марковић, мр Татјана Трајковић, историчар Небојша Озимих, писац Видосав Петровић, испред Универзитета и Културног центра проректор проф. др Весна Лопичић и уредник Љиљана Миловановић; наратор је био Саша Димитријевић.

2023. година почела је призивањем њене јубиларности сваком пригодом да се проговори о Броку: 23. марта на скупу Удружења стваралаца у Нишу натукнуо сам *Дијалекте*; 17. маја на пријему у норвешкој резиденцији у Београду, малтене на зеленој трави, растурио сам неколико слика са изложбе о Броку – таргетирао сам одређену званицу, евентуалног издавача Брокових путописа и позван сам да наставимо контакт; 10. јуна говорио сам о Броку у Мушјену, на годишњем скупу Друштва пријатељства Норвешка – Западни Балкан.

Предложио сам Амбасади Србије, 14. марта 2023. у „Лорију“, да обележимо 120 година *Дијалеката*. И тако би пола године потом, 25. октобра у Норвешкој академији наука. Генерални секретар Академије Гун Е. Биркелунд је говорила о Броку као дугогодишњем, самим тим успешном генералном секретару Академије. Огласили су се у свом маниру амбасадори Аустрије и Србије др Стефан Перингер и Драган Петровић. Саопштења карјјатиди дијалеката, гостујућих др Татјане Трајковић и др Тање Милосављевић, била су једина тематска аутентичност маркирања јубилеја. Гостовале су и у Српском културном центру. Догађај је одјекнуо преко Радио Београда и Радио

Новог Сада, у програму *На три воде*, најавом са обала фјорда и Нишаве (Б. Мијалковић, С. Димитријевић).

У Норвешкој академији наука није виђен актуелни професор, ни бруцош са студија славистике на Универзитету у Ослу, са катедре коју је основао Олаф Брок. Случај је подсетио на покушај обележавања девет деценија *Дијалеката* 1993. Залудно ми је било лобирање на Универзитету у Ослу. Подршке је било до увођења санкција Србији, под којима се нашао и културна и научна сарадња са светом у љутој завади. Норвешка катедра се извинила због дисциплине у поштовању ембарга.

У маркирању девет деценија *Дијалеката*, истрајао је нишки радио реемитовањем програма *Љубавни случај нашег језика*, у којем је о Броку говорио проф. др Љубиша Рајић, са Универзитета у Београду. Премијерно емитовање *Љубавног случаја*, 19. марта 1988. преносиле су све радио станице у Србији.

Обележавање 120. годишњице *Дијалеката* заокружили су на Филозофском факултету у Нишу 6. новембра 2023. г. Јордана Марковић, Недељко Богдановић, Мирјана Илић, Ана Савић-Грујић, Тања Милосављевић, Татјана Трајковић.

Обележавање 125. годишњице путописа, 2024, почело је изложбом у Ослу. Међународни прес центар је окићен факсимилима неколиких насловних страница норвешког дневника из 1899. *Fra Serbia / Из Србије*, наслов је свих једанаест писама. Ни краћег наслова, ни дужих текстова. У српском културном центру у Ослу, 20. новембра 2024. читали смо *Афтенпостен* из 1899.

„Брокова предавања као професора била су необично инспиративна и носила су изразито лични печат“, подсетио је Ерик Егеберг на првом симпозијуму у Нишу. Најпознатији његов студент био је Видкун Квислинг, премијер под немачком окупацијом (презиме је одомаћено у многим језицима као синоним издајника). Међу предавачима достојних свог професора, исказујући му највећу захвалност, посебно издвајам професора Арне Галиса.

Сусретима с времешним професором средином 1980-их година почињу смишљања о Броковом повратку на југ Србије. Први контакт је утаничила Брит Бакер којој сам помагао у превођењу и Андрића, и Селимовића, и прилога за норвешку телевизију. С београдским колегом по библиотечком афинитету Слободаном Комадинићем, Арне Галис је објавио најпотпунију југословенско-норвешку библиографију.

Професор ме позвао у његов дом, у улици Скејенсвинген 14, с оне стране парка скулптура Вигеланда. С нама је била његова супруга Марит, филолог коју сам последњи пут посетио 2007, с амбасадором Видом Огњеновић, најпре да се залечи некултура заборавља.

Последњи пут с Галисом на јутрење пошли смо 6. фебруара 1997, у капели на Западном гробљу у Ослу. Испраћај је почео музиком Баха и завр-

шен виолинама Алнеса. Венце су положили Универзитет у Ослу, Универзитетска библиотека, Норвешко-славистичко друштво, Удружења прводилица, издавачка кућа *Сулум*, завичајна комуна Андебу... Није виђен ни венац, ни цветак, ни телеграм саучешћа с потписом Југославија.

„Довде далеко стигао је из наших крајева на сахрану само дописник београдске *Политике*, који је посећивао старог доброг професора с оне стране јединственог парка скулптура којим доминара монолит сав у окамењеним људима. Галис је био монолит живота крај монолита скулптура.“ (*Политика*, 7. фебруар 1997, *Преводилац до издисаја*). Редакција је извукла наслов из текста: „Преминуо је преведећи са српског још једног нашег писца, мада је већ био зашао у своју годину веома позну“. Галис је превео на норвешки и *Први пут с оцем на јутрење* Лазе Лазаревића.

Студирајући и латински, и немачки, и руски, Галис се посвећиво и друштвеним темама. Почетком тридесетих година писао је о Совјетском Савезу и Источној Европи. Збирку својих чланака објавио је под насловом *Културни живот на Балкану*. Магистрирао је студијом о црквенословенском језику 1936. године. Следио је двогодишњи студијски боравак у Прагу. Непосредно после рата објавио је уџбеник руског језика. Докторирао је 1946. године. Следеће две године студијски је боравио у Југославији. Као аташе за штампу у Амбасади поново је био у Београду 1957. Деценију потом постаје професор славистике на Блиндерну.

Биографисање енциклопедичне сувопарности прекидам занимљивим епизодама. Прва је из прве руке, испричао ми је Галис: „Пироћнци су ме позвали да говорим о Норвешкој. Никада нисам имао, као у Пироту, бројнији аудиторијум“. Друга је из друге руке, испричала ми је Ингвилд Брок: „Галис је посећивао свог професора и, пошто је Брока издао вид, читао му је оно што га је интересовало.“

Галис је помогао да сагледам Брока. Први јавни корак повратка Брока на југ Србије био је у поменутој емисији *Љубавни случај нашег језика*. Други корак је била, као трећа димензија емисије, изложба о Броку која је приказана и на нишком Филозофском факултету. Симбиоза журналистике и славистике у Нишу, једног радија и једне катедре, трасирала је пут млађим славистима до Норвешке академије наука 2023.

Након дугих година, проф. Недељко Богдановић исповедао се новинару са којим је, заједно с проф. Јорданом Марковић, утемељивао повратак Олафа Брока на југ Србије: „Украли смо ти једну слику са изложбе“.

Није грех украсти књигу и цвет, и једну фотку са изложбе о Броку.

Олаф Брок

Арне Галис

